

Nepomuki Szent János szobrok rehabilitációja a Dél-Alföldön (1989–2018)

A negyven esztendeig tartó államszocializmus időszakában az időjárás vagy vandál kezek által megrongált szakrális kismélekek megújítására, helyreállítására aligha volt lehetőség. A délalföldi (főként Tisza-menti) településeken oly elterjedt Nepomuki Szent János-szobrok jelentős részét összetörték, a folyóba dobták, eredeti helyéről a templom udvarának vagy a plébánia pincéjének „menedékebe” helyezték. A demokratikus fordulatot¹ követően több településen azonnal megkezdtek a szobrok felújítását: közösségük iránt elkötelezett szobrászművészek valamint a helyi plébániával jó viszonyt ápoló polgármesterek karolták fel az ügyet. 2003 után új, részben Európai Unió, részben állami pályázati lehetőségek nyíltak meg, így a köztéri szoborfelújítások újabb hulláma vette kezdetét. A kezdeményező szervezetek jellege (turisztikai, hagyományőrző egyesületek stb.), a megújítások változatos motivációi (kegyességi, városszépítészeti, politikai okok), az újraállítások választott helyszíne (park, patakpart, körforgalom) és az avatási ünnepségek jellege (falunap, emlékűnnep stb.) felveti a kérdést: mi a Nepomuki Szent János-szobrok „feladata” napjaikban? A kulturális örökségvédelmi szempontok és az identitás erősítésének szándéka mellett kimutatható-e az „eredeti”, vallásos üzenet és tartalom? Tanulmányomban az 1989 és 2018 között megújított Nepomuki Szent János-szobrok háttértörténetének elemző bemutatására vállalkozom, délalföldi települések példáján.

Nepomuki Szent János-émlékek a Dél-Alföldön

A magyar Alföld déli és középső területein a Nepomuki Szent János szobrok többsége 1770 és 1840 között készült. A kultusz előbb a Tisza-parti mezővárosokban jelent meg, ám a falvakba is viszonylag korán begyűrűzött.² A legtöbb délalföldi településen Nepomuki Szent János szobra volt az első köztéri alkotás (Csongrád)³ valahol napjainkig az egyetlen műemlék (Apátfalva). Minden településen igyekeztek folyópart és híd közelében felállítani a szobrokat; forgalmasabb út, révátkelő közelében, esetleg egy korábban elpusztult templom helyére (Kiskunfélegyháza).⁴ A gyulai Szent János-szobor a település német és magyar ajkú kerületeinek „határőre” volt, a két településrészt elválasztó árok hídjánál állt. A 19. század második felében állított szobrokat már jellemzően a templomhoz közel helyezték el (Csanytelek).

A készíttetés költségeit részben a helyi plébánia, részben magánemberek adományai fedezték. A szobrok többsége homokkőből készült, eredetileg festve volt és egyszerűbb fülke, kerítés, fa- esetleg téglából épített baldachin óvta az időjárás viszontagságaitól és a rongálástól. Csongrádon (Böldi-rév) az ártérben emelt Nepomuki Szent János-szobor védelmét a szobor köré ültetett fák biztosították. A Szent János-szobrok felépítményében vagy annak közelében néhol ivókutat

1 A rendszerváltás (1989–90) során a magyar állam felszámolta a korábbi államszocialista rendszert, és demokratikus, pluralista, köztársasági berendezkedésű állammá vált.

2 A délalföldi Nepomuki Szent János-szobrok történetéről bővebben lásd: TÓTH 2001.

3 GYÖNGYÖSSY 2010. 14.

4 SZIKSZAI 2008. 123.

alakítottak ki (Kiszombor, újonnan Csongrád – Szent János tér). Az apátfalvi szobrot védő, nyitott oldalú téglapéítményben a haláleseteket hírül adó lélekharangot helyezték el.⁵

Helyi adatok tanúskodnak arról, hogy Nepomuki Szent János ünnepének oktavájában, más-hol a szent emlékünnepe megelőző kilenc napon keresztül a hívek körmenetbe rendeződve, lobogókkal és égő gyertyákkal vonultak a Szent János-szoborhoz, miközben a szent legendáját énekelték.⁶ A szertartást követően virágkoszorúkat eresztettek a Tisza vizére. János napján a szobroknak több helyen szerenádokat adtak, virágfüzéreket aggattak rá (Szeged-Szentmihálytelek, Földeák, Csongrád).

A 18–19. században több Szent János-szobrot elmozdítottak eredeti helyéről. Az áthelyezés oka lehetett a településképp átalakulása, más felekezetek templomainak épülése illetve a szobor mellett futó patak vagy tó kiszáradása.

1948 után a Nepomuki Szent János-szobrokat gyakran végzetes atrocitások érték. Feltételezhetően a szobrok jellegzetes papi ruházata zavarhatta a vandálokat, kik legtöbbször katonaviselt emberek és fiatal suhancok voltak.⁷ Akkoriban többen úgy vélték, hogy a kommunista rezsim buzdította a fiatalokat a rongálásokra. A szobrokat valahol „csupán” megszegényítették (katonaruhába öltöztették, kocsmába hívták, dolgozni küldték, szidalmazták stb.) de többször megcsonkították, olykor az egész szobrot ledöntötték, a Tiszába dobták (Algyő). Helyrehozatalra a korban gondolni sem lehetett, így a szobrok a helyi plébánia pincéjébe vagy a templomkertbe kerültek. 1948 és 1989 között csak elvétve akad példa szentek szobrának megújítására (Szeged-Szentmihály, Kunszentmárton, Tápé). A maga nemében egyedülálló Csongrád esete; ahol a korábban ledöntött Szent János-szobor pótlására Máté István helyi szobrászművész 1987-ben egy díszkutat készített, tetején Nepomuki Szent János barokkos szobrával. Új szakrális kisemlék állítására a vizsgált időszakban és területen nem ismerünk más példát.⁸

1989 után több településen szinte azonnal hozzá láttak a siralmas állapotba került Szent János-szobrok helyreállításának (Tápé 1989, Szegvár és Csongrád 1992, Kiskunfélegyháza 1994, Sándorfalva és Kiszombor 1997). Az 1940-es évek végén betiltott, május 16-hoz kötődő processziók az 1990-es években nem éledtek újjá. Ugyanakkor továbbra is dokumentálni lehetett a szobrok szakrális erejébe vetett hit megnyilvánulásait. Szegvár lakosai 1991-ben úgy vélték, hogy míg a restaurálás alatt álló Szent János-szobor nem kerül vissza eredeti helyére, az elszállítása óta sorozatosan jelentkező tüzeseteknek és jégkároknak nem lesz vége.⁹ Egyes alkotásokhoz kötődően újkeletű „hagyományok” is kialakultak. A délszláv háború éveiben sok délvidéki magyar és szerb járt át Szegedre vásárolni. Akik hazafelé menet a régi röszei út felé vették az irányt, a szeged-szentmihályi Nepomuki Szent János-szobor mellett is elhaladtak. Többen – a szent közbenjárásában bízva – a szobor lábainál szórták ki a megmaradt aprópénzt. Ha nem a szemfüles szentmihályi gyerekek, akkor a falubeliek szedték össze, és a templomnak adományozták.¹⁰ A szeged-sándorfalvi út mellett álló Szent János-szobor feltehetően az útszakaszon balesetben elhaltak közös emlékhelyévé vált. Talapzatánál minden évszakban virágcsokrok, koszorúk függnek, halottak napján mécsesek borítják.

⁵ TÓTH 2000. 12.

⁶ „Ide korábban búcsút vezettek, körmenetben vonulva énekelték a szent tragédiáját. A csónakon felvonuló halálszok koszorút dobtak a Tiszába.” DUDÁS 1989. 230; JÓZSA 1999. 229.

⁷ IFJ. LELE 1991. 65.

⁸ DUDÁS (kézirat) é.n. 20.

⁹ MAGYAR 2008. 158–159;

¹⁰ HÁSZ-FEHÉR 2011. 4.

A következő, előbbinél erőteljesebb felújítási hullám a 2000-es évek elején érkezett el; útfelújítások, komplex városrekonstrukciós tervek, célzott műemlékvédelmi projektek keretei között a köztéri szakrális kismélekek sorsa is rendeződni látszott.

Kezdeményező szervezetek. A felújítások és újraállítások indoklása

A szobrok felújításának kezdeményezői a vizsgált időszakban jellemzően turisztikai szervezetek, lokálpatrióta képviselők és polgármesterek voltak. Ritka kivétel Tömörkény község, hol az 1890-ben készült szobor állíttatóinak dédunokái állták a restaurálási költségeket¹¹ illetve az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark példája. 2015-ben „az ökumenikus vallási útvonal kialakítása Temes és Csongrád megyében” elnevezésű projekt keretein belül a parkban Nepomuki Szent János-szobrot is felállítottak. Bár a szobortípus a legtöbb déalföldi település jellegzetes tartozéka, így méltó helye van az emlékparkban, a felállítás másik fontos előzménye, hogy az ópusztaszeri Szent János-napi horgászversenynek és halászlászi bemutatónak már több éves, kialakult hagyománya volt. A május 16-án tartott fesztiválon nincs vallási jellegű program: a vízenjárók védőszentjének emlékünnepe *az esemény autentikus háttérét* adja.

A szobrok jelenkori szerepének megértéséhez fontos támpontot nyújtanak egyrészt a felújítást célzó pályázatok indoklásai, a renoválásokat kezdeményező magánszemélyek nyilatkozatai illetve a szoboravatás alkalmával elhangzott beszédek alapgondolatai. Az egyik leggyakrabban hangoztatott motívum *a múltbéli hagyományok tisztelésének* fontossága, az egykori halásztelepülések múltjának megelevenítése (Algyő, Kunszentmárton). *Turisztikai és település-szépítészeti* szempontok egyaránt vezérelték például Bácsalmás település önkormányzatát, amikor egy parkfelújításhoz és tanösvény-kialakításhoz kötődően Nepomuki Szent János szobrának megújításába is beleegyeztek.¹² A történeti emlékek egyik fontos szerepe továbbá *a helyi identitás* megszilárdítása, az egyéni és közösségi kötődés szálainak erősítése. 2016-ban az algyői szoboravatási rendezvényen Kiss-Rigó László Szeged-Csanád egyházmegyei püspök a következőként értékelte a kezdeményezést: „Az algyői közösség a szoboravatással tudatosítja gyökereit, ápolja értékeit, s ezek segítségével megerősödik identitásában”.¹³ Olyan esetekre is akad példa, amikor a helyi polgármester vagy a képviselőtestület a választások előtti hónapokra időzíti a felújítást, így *a kampány részévé teszi a kezdeményezést*.¹⁴ Hivatalos indoklásokban viszonylag ritka Nepomuki Szent János *sakrális szerepének* kiemelése, esetleg újrafogalmazása. Miután a hódmezővásárhelyi alkotást az új elkerülőút körforgalmába állították, a város országgyűlési képviselője a következőket nyilatkozta: „Nepomuki Szent János a hídon, úton, vízen járók védőszentje. *Vigyázzon inntól kezdve ő az itt közlekedők biztonságára*.”¹⁵ Gábor Imre kiskunfélegyházi plébános a helyi Nepomuki Szent János-szobor újraállítása alkalmával mondott szentmisén az *„előző rendszer” búnéinek feloldozását és a jövő építőinek oltalmát* kérte Szent Jánostól.¹⁶

11 Antal Imre közlése, 2018.

12 Interjú Németh Balázssal, Bácsalmás polgármesterével. N. N. 2016a.

13 Varga 2017.

14 N. N. idézet egy plébános atyától, 2018.

15 Lázár János nyilatkozata, 2009.

16 „Nepomuki Szent János és az Egyház elmúlt született vértanúinak közbenjárására bocsássa meg Isten az ellene elkövetett vétkeket, a jóvátevis szándékával munkálkodókra pedig adja bőséges áldását.” Gábor Imre plébános szavai az 1994. nov. 20-án tartott felszenteléshez kapcsolódó misén. Ötemplomos könyv, 177. old. Az adatért Brunner Attilának tartozom köszönettel.

Előmunkálatok, gyakorlati megvalósítás

Az ALTE Egyesület¹⁷ tagjai a 2016. évi falunapon határozták el, hogy a Tisza-gáton árválkodó, üres talapzatra újraállítják az algyői Nepomuki Szent János-szobrát. A helyi újság több, egymást követő lapszámban, kiemelten foglalkozott a kezdeményezéssel: felidéztek a szent életét, az algyői szoborról való tudnivalókat, emlékeztettek a környékbeli példákra, közreadták az ALTE elnökének támogatásra buzdító írásait. A lakosságot arra kérték, gyűjtsék össze emlékeiket a szoborról, juttassanak fényképeket a szerkesztőséghez. A közösségi adakozást egyházmegyei támogatás és polgármesteri alap egészítette ki, így a következő falunapra fel is avathatták a szobrot.¹⁸

A kunszentmártoni alkotás az algyőihez hasonlóan a 20. század közepe óta hiányzott a posztamensről. A szobrot körülvevő park megújítására az önkormányzat 2009-ben pályázati forrásra tett szert, ám a szoborcsoport a rehabilitációs tervekben kimaradt. Ezt követően egy helyi képviselő és a plébános közösen szorgalmazták a szobor újraállítását. Az előkészítő munkálatokba helytörténészt és néprajzkutatót is bevontak, a mintaöntvényt közösen hagyták jóvá.¹⁹

A főként hagyományörzéssel, kulturális mecenatúrával, közösségépítő programok szervezésével foglalkozó Mindszenti Mecénások a Kultúráért Egyesület 2008-ban egy Nepomuki Szent János domborművet készíttetett a helyi tiszai kompra. A domborműnek a jelzett helyszínen nem volt előzménye. Az alkotást – felirata szerint – a mindszenti Tisza-szakaszon történt vízbalesetek emlékére és a későbbi tragédiák megelőzésére szánták.²⁰ Az avatási ünnepség kedvező „hátszélben”, 2009-ben a templom mellett álló homokkő szobor felújítása is megtörtént. Szabó János, Mindszenten élő restaurátor saját indíttatásból újrafestette, kijavította a szobrot.

A mórähalmi Nepomuki Szent János szobrot az 1940–50-es években – a helyi lakosok ismerete szerint – ellopták.²¹ Helyére ideiglenesen egy kisebb Szűz Mária-ábrázolás került. Ezt a szobrot 2005-ben vandálok összetörték, darabjait az úttestre szórták. A cserepek és a kifosztott fülke látványa arra indította Orgovány Erika szegedi képzőművészt, hogy új Szent János szobrot készítsen a közösségnek.²² A szobor 2006-ban készült el.

A tömörkényi templom mellett álló Nepomuki Szent Jánost a helyi bíró húga, Lackó Borbála állíttatta 1890-ben. Bár a Laczkó-nemzetség leszármazottai már nem élnek a településen, a mai napig fontosnak tartják, hogy származásuk emlékeit megőrizték, az atyai örökséget lehetőségekhez mérten ápolják. A restaurálást követő újrászentelés alkalmával (2016. május 16.) kisebb táblát is elhelyeztek a talapzaton, a család emlékének tisztelegve.²³

Gyakran nem egy közösségi megmozdulás vagy kiemelt egyéni figyelem irányul a szoborra, hanem sajátos helyzetek adódnak, melyek kedvező hatásából a szobor is részesül. A kecskeméti és bácsalmási szobrok Kosik Márk Titusz szobrász-restaurátor hallgató gyakorló-vizsgadarabjai voltak. A Képzőművészeti Egyetem kereste meg a települések vezetőségét azzal az ajánlattal,

17 ALTE: Algyői Tisza Szabadidő, Sport, Környezetvédő és Rekreációs Egyesület. Az egyesület a vízpart fejlesztésén, vízi sportok, vízhez kötődő hagyományok ápolásán keresztül törekszik elérni természetvédelmi, közösségépítő és rekreációs céljait.

18 Füzesy István közlése, 2018.

19 Kövesdy Zsolt arya közlése, 2018.

20 Szécsényi Józsefné közlése, 2018.

21 Ifj. Lele József viszont azt írja, hogy miután a szobrot kétszer egymás után kidobták a fülkéből, megőrzés céljából a helyi templom sekrestyéjébe vitték. Ifj. LELE 1991. 64.

22 Az eredeti szobrot 1917–1918-ban emelték a Mórähalom-homokháti asszonyok a fronton szolgáló szeretteik védelmére. Orgovány Erika közlése, 2018.

23 Laczkó János közlése, 2018.

hogy a hallgató díjazás nélkül megújítana egy régi szobrot, az önkormányzatnak csak a szükséges anyagokat kell biztosítania. A bácsalmási polgármester az ismeretlen múltú Nepomuki Szent János-szobrot jelölte ki a célra.²⁴

Több esetben nem a szobor megújítása az egyedüli cél, hanem egy nagyobb projekt kiegészítő eleme. Szentesen egy pályázati forrásból és önerőből megvalósuló városrehabilitációs-terv részeként került sor a Kurca-híd megújítására. Az átépítési tervek elfogadása után egy helyi képviselő kezdeményezte a plébánia pincéjében heverő, csonka szobor restaurálását és a hídfőn való elhelyezését. A városi főépítész támogatásának elnyerésével a polgármester és a plébánia szerződésbe foglalta, hogy a szobor megújítása és karbantartása a település feladata marad mindaddig, míg a híd áll.²⁵

Az egykori római katolikus plébánia előtt álló hódmezővásárhelyi Szent János-szobor restaurálására a várost elkerülő 47-es út építése kínált lehetőséget 2009-ben. A település vezetősége – feltehetően a beruházás esztétikai értékének emelésére – szobrokat kívánt állíttatni a főutat tagoló körforgalmakba. Így kerülhetett szóba a plébánia előtt álló Nepomuki Szent János szobor is. Téglaából magasított posztamensre emelték, parkosított virágágyás veszi körül.

Az 1842-ben készült csanyteleki szobor újrafestésére több, helyi szakrális kisemlék megújításával egybekötve került sor 2001-ben.²⁶ A kezdeményezést a település akkori polgármestere karolta fel. Bár a szobor állapota megkövetelte a beavatkozást, az eredmény esztétikailag és a felhasznált anyagok tartósságát tekintve nem érte el a kívánt célt. A restaurátori felügyelet hiánya miatt az alkotás napjainkra ismét megújításra szorul.

Módosítások, a változtatások okai

A szobrokat új kinézetük, a felállítás helye és környezete szempontjából egyaránt érinthették változások. A legtöbb helyen a karbantartás fokozott igénye miatt elhagyták a korábban jellemző, színes festést (Algyő, Szentes, Kecskemét, Bácsalmás). Mindszenten a közelmúltban tervbe vették a templom mellett álló Szent János-szobor újbóli restaurálását és áthelyezését a Tisza-parti révházhoz. Bár az alkotást 2009-ben átfestették, többen úgy vélik, hogy a megújítás alkalmával a művész túl harsány színeket használt, és a szelídebb árnyalatok jobban illenének a szent életének üzenetéhez, Szent János lelkeségéhez.²⁷

A felújítást követően az alkotások jellemzően védettebb környezetbe (kerítés, baldachin, fülke megerősítése), vagy városrendezési, kegyeleti vagy műemlékvédelmi megfontolások alapján új helyszínre kerültek. Arra is van példa, hogy a szobor évtizedeken keresztül hever egy udvaron vagy pincében, posztamens hiányában eredeti helye nem ismert. Ezeken a településeken a szent patrocíniumának megfelelően folyó, patak vagy híd közelében állították újra őket (Bácsalmás – Kígyós patak, Szentes – Kurca-híd). Mivel a Szent János-szobrok élő emlékezete itt nyomtalanul eltűnt, „térfoglalásuk” valódi nóvum, az újdonság erejével bíró történelem.

24 Németh Balázs közlése, 2018.

25 Móra József közlése, 2018.

26 Borda János közlése, 2018.

27 Szécsényi Józsefné közlése, 2018.

Az avatási ünnepségekről

A 2000-es években restaurált vagy újraállított Nepomuki Szent János-szobrokat jellemzően egy évente ismétlődő, helyi vagy regionális jelentőségű kulturális- és szórakoztató eseményhez kötődően állították újra: falunapokon, elszármazottak találkozóján, sokadalmakon. Azokon a helyeken, ahol a szobor megújítása egy nagyobb, befoglaló kezdeményezés részét képezte, a szentelés keretét a projektzáró rendezvény adta. Bácsalmáson a szoboravatási ceremónia a tanösvény átadásához és az első túrához illeszkedett.

Ritkább eset, amikor a restaurált alkotás avatóünnepélyét – ha nem is a szent májusi emléknapjához – de egyházi jelentőségű ünnephez kötik (Szentés – Nagyboldogasszony-napja, Kecskemét – Szent Erzsébet napja, Kunszentmárton – Szent István napja). Mindszent példája kiemelendő egyrészt azért, mert az átadást a szent névadó ünnepére időzítették, másrészt mert egyéb rendezvényektől függetlenül is nagyszámú érdeklődőt vonzott, a program jól átgondolt, változatos volt. Az eseményt a helyi plébános köszöntője nyitotta, majd fellépett a helyi népdalkör, versek és beszédek hangzottak el. Az ünnepség végén a résztvevők virágokat és gyertyával ékesített, kisebb koszorúkat bocsátottak a vízre.²⁸ Algyón a szoboravatáson megjelentek magas száma is mutatja, hogy a jól kommunikált előkészületekkel, lakossági összefogással megvalósult cél élő köteléket font a szobor és a közösség közé, mely magáénak érzi az alkotást. Az ALTE Egyesület elnöke reméli, hogy ez a ragaszkodás a későbbi rongálások esélyét is csökkenti.²⁹

A megújított szobrok feladata. A karbantartás kérdései.

Bár a vizsgált térségben lévő Szent János-szobrok jelentős része alig pár éve áll eredeti, vagy megváltozott helyén, modernkori „feladatuk” (vagy ennek hiánya) már körvonalazódni látszik.

Amikor Algyón az évtizedeken keresztül hiányzó szobor ügyét felkarolták, többen javasolták a faluban, hogy a Tisza-töltés tetejére helyezendő alkotás a település vagy a templom irányába nézzon. Az ötlet arról az ösztönös óhajról tanúskodik, hogy az eredeti felállítás alkalmával meghatározott funkció – vagyis az árvizek fékezése és halászok védelme – helyett új, „aktuálisabb feladattal” bízzák meg a szentet, jelesül: a település oltalmazásával. A végeredmény tekintetében ezúttal a történelmi hűség szempontja érvényesült: mivel a szobor egykor a Tiszára nézett, az új alkotást is ennek megfelelően tájolták.

Az alkotások térszakkralizáló szerepének megújuló jeleit, vagyis a virágok, koszorúk, mécsesek megjelenését a legtöbb délalföldi településen megtalálhatjuk. Sándorfalva esetében valószínű, hogy a koszorúkat a Szeged és Sándorfalva közötti útszakaszon elhunytak rokonai hozzák, vagyis Szent János sajátos, helyi jelentőségű „feladatot lát el”. Tömörkényen a szobor bár a kerítésen kívül is látható, megközelítésére csak akkor van lehetőség, ha a templomkert nyitva van. Hódmezővásárhelyen a szobor elhelyezkedése (körforgalom közepén) az áhítatgyakorlás minden közvetlen formáját kizárja.

Hogy az avatást követően kialakul-e olyan, évente ismétlődő ceremónia, melynek központjában Nepomuki Szent János személye és szobra áll, jellemzően a helyi plébános hozzáállásának függvénye: e tekintetben külön kiemelendő Kunszentmárton, Algyő, Mindszent példája.

²⁸ http://mindszent.network.hu/kepek/nepomuki_szent_janos_avatas (letöltés ideje: 2018. 03. 28.)

²⁹ Füzesy István közlése, 2018.

A szoborhoz való „kisértés”, a messziről jött látogatóknak való megmutatása, a fotók, „selfiek” készítése identitáserősítő és a turisztikai szerepet jeleznék (Algyő).³⁰ Mindezek mellett a Szent János-szobrok tájékoztató pontként, találkozóhelyként is funkcionálhatnak (Szentés).³¹

Múlt és jövő, emlékezet és identitás

Liszka József 2012-ben a délszlóvákiai Nepomuki Szent János-szobrok 20. század eleji szerepéről adott közre egy tanulságos áttekintést. Kiindulópontja az a közkeletű elképzelés, miszerint a térségben 1918 után emelt Szent János-szobrok az akkoriban kiköltözött Csehszlovákia szimbolikus határait hivatottak kijelölni és megerősíteni. Az elemzés fontos következtetése, hogy a szent jelenléte a köztereken túlmutat önmagán: rongálása, eltüntetése és újbóli megjelenése minden esetben sajátos szándékokat és tendenciákat tükröz.³²

Jelen vizsgálat többek között rámutatott arra, hogy az 1990 után megújult vagy újraállított alkotások funkciója és a közösségben betöltött szerepe jelentős változásokon ment keresztül. Több szobor kikerült „asylumából”, a templomkertből vagy a plébánia mellől, így az a hamis benyomás is feloldódott, miszerint a menedékbe helyezett Nepomuki Szent János a település védőszentje vagy a templom névadója lett volna.³³ Kikerült a főút mellé, hogy vigyázzon az ott közlekedőkre – ekképpen tölti be a hazánkban kevésbé ismert Szent Kristóf feladatát (Hódmezővásárhely). Folyópartra helyezték, hogy – halászok és komolyabb árvízveszély híján – a fürdőzőket és a kompon átkelőket őrizze (Mindszent). A műemlékvédelmi szempontok ugyanakkor ellenkező tendenciát támogatnak: Szeged-Szentmihályon az eredeti szobrot a templomkertbe menekítették, megszokott helyére, az érpárra egy másolatot helyeztek. Csak azoknak az alkotásoknak biztos a helye, ahol „élő” feladatkörük van (Sándorfalva). Bár a korábbi évtizedek szoborátelhelyezései mögött Tóth Ferenc a szent kultuszának csökkenését sejtí, napjainkban inkább úgy tűnik, hogy a szobrokat nem „elteszik az útból”, hanem új helyüket, ehhez kötődően új feladatukat „keresik”.

A rongálások napjaikban kevésbé jellemzőek; ha vannak is egyedi, spontán esetekről van szó. Kecskeméten a térfelügyelő kamera nagyobb veszélyben volt, mint az általa őrzött szobor.³⁵ Ez azt is jelzi, hogy a szobrok ma nem közvetítenek olyan karakteres vallási vagy politikai eszméket, melyek bármely etnikai, vallási, társadalmi csoport számára zavarók vagy kétértelműek volnának.

Hogy milyen konkrét üzenetet, tartalmat társítanak Nepomuki Szent János alakjához, településenként eltérő lehet. Bizonyos, hogy a tiszai halászok eltűnésével vízi patrónusként kevésbé tud szolgálni. Mindszent az egyedüli, ahol a szerencsés tiszai átkelést és a fürdőzők megóvását remélik Szent Jánostól. Új feladatkörét jellemzően a gyónási titok megőrzéséből kiindulva, az *elvhűség, kitartás, fegyelmezett beszédmód* fogalmak mentén igyekeznek kijelölni: „Szent János elvei mellett mártírhálála árán is kitartott. Kezd felnőni egy generáció, aki nagyon gyorsan felad bármit, nem tud kitartóan küzdeni az életében fontos dolgokért. Sőt, sok helyről sajnos azt

30 Füzesy István közlése, 2018.

31 Móra József közlése, 2018.

32 LISZKA 2012.

33 „...elég gyakran megkérdeik tőlem, amikor kirándulócsoporthoz kalauzolk a templomban is: „talán a tápai templomnak vagy az egész falunak védőszentje, patrónusa Nepomuki Szent János?” Hát nem.” IFJ. LELE 1993. 72.

34 TÓTH 2001. 239.

35 https://www.kozterkep.hu/~6196/Nepomuki_Szent_Janos_szobor_Kecskemet_1856.html (Letöltés ideje: 2018. 04. 04.)

hallja, hogy bármi ami fontos az csak kötöttség, ami visszahúzza – nos ebben a fellazított világban igazodási pontot jelenthet Szent János személye” (Németh Balázs, Bácsalmás polgármestere).³⁶ Részlet Dr. Bábel Balázs kalocsai érseknek a kecskeméti Czollner-téri alkotás avatásán mondott beszédéből: „Add, hogy az ő példáját követve szavainkkal ne vétünk, hanem mindig az igazságot, a szeretetet, a szeretet civilizációját építsük!” Kövesdy Zsolt egykori kunszentmártoni plébános szavai: „(Nepomuki Szent János példája) a hivatáshoz való hűség, a megtérő személy végtelen tisztelete, akár életvesztés árán is, a krisztusi irgalom közvetítése.”³⁷

A település-rekonstrukciós munkálatok szempontjából a szobor minőségénél, a megjelenített alaknál és annak üzeneténél az alkotás kora, mint érték súlyozottabb tényező. Még az egykori kálvinista településeken is – református szakrális kismélekek híján – Nepomuki Szent János megújított szobra üdvözlí a városba érkezőket jelezve, hogy a történelem áthidalta azokat az aggályokat, melyek a szobrok keletkezési idejében konfliktusokat szültek volna. A szobrok többsége tehát inkább műemlék-látványosság, mintsem szakrális erőter. Mindez azért lehet így, mert az egyházi szerepvállalást egy bizonyos mértékű anyagi hozzájárulás és az avatási ceremónia lebonyolítása az esetek többségében kimeríti. A szobrok vallási üzenetét kevés plébános igyekszik a maga közösségében kamatoztatni, így a szobrok egyházas karaktere is könnyebben elkopik és más, aktuálisabb értékek kerülnek a helyére.³⁸ Az identitás erősítése például nemzeti és helyi szintű feladata Szent Jánosnak.³⁹ Míg Nepomuki Szent János korai magyarországi tisztelete a Habsburg dinasztikus kötődéseket hivatott megerősíteni, a Szent János-szobrok napjainkban – feltehetően azok régisége és a letűnt halász múlthoz való kapcsolódásuk okán – a magyar nemzeti múltra is képesek referálni. Az avatási ünnepségeken a leleplezésre váró szobrokat jellemzően magyar nemzetiszínnű szalaggal kötik át, piros-fehér-zöld virágokkal és szalagokkal ékesített koszorúkat helyeznek lábához. Ide kívánczik Simicsó István miniszter egy korábbi megállapítása, mely megmagyarázza, miért is vállal szerepet az állam a szakrális kisépítmények megújításában: „Az egyházak által védett és átadott értékek nemzet- és közösségmegtartó erejűek. Éppen ezért tartjuk fontosnak ezen nemzeti értékeink védelmét, ápolását és átadását nemcsak hazánkban, hanem a határainkon túl élőknek is.”⁴⁰ A szobrok megújításának tehát fontos, helyi jelentőségű társadalmi üzenete is van. Ha egy település erőforrásokat fordít ezeknek az emlékeknek a karbantartására, nem csak kifejezi a múlt iránti megbecsülését, de az adott közösség élni akarását, vitalitását is bizonyítja. Ahol a közösségmegtartó erő csekélyebb, ott a történelmi emlékek, így a helyi identitás ápolásának belső kényszere is erősebb.⁴¹ A közelmúltban megújított Nepomuki Szent János-szobrok legfontosabb, jelenkori feladata lehet tehát, hogy megővja az őket gondozó, emléküket fenntartó közösséget a kulturális gyökértelenségtől és az identitás-nélküliség veszélyétől.

³⁶ Németh Balázs közlése, 2018.

³⁷ Kövesdy Zsolt közlése, 2018.

³⁸ Hogy pontosan mit jelent Szent János-azok számára, akik virágot, mécsest helyeznek el a talapzaton, egy különálló, célirányos kutatás tudná felderíteni.

³⁹ A szent népszerűsége a 18. században azt is elhalványította, hogy nem magyar, hanem cseh származású volt. Vö. Tóth 2001. 240.

⁴⁰ Simicsó István hozzászólása: Nemzeti értékeink védelmében. www.vallasituzizmus.eu Hivatkozik rá: VARGA 2011.

⁴¹ A hely szobor avatása alkalmával Kunszentmárton lelkipásztora elismerését fejezte ki azoknak, akik „a múlt értékeinek megmentésére törekednek, mert ezzel a jövőt építik, és a település élni akarását bizonyítják.” „A védőszent szobra teljes pompájában díszleg” *Új Néplap*, 2010. szeptember 3. 4. old.

IRODALOM

BATHÓ Edit

- 2012 Nepomuki Szent János tisztelete a Jászságban. In. TÓTH Arnold szerk.: *Néprajz-muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Viga Gyula tiszteletére.* Miskolc, 424–432.

DUDÁS Lajos

- 1989 Csongrád város belterületének történeti és jelenkori (hely) névjegyzéke L-től ZS-ig. In. BÁLINT Gyula György szerk.: *Mozaikok Csongrád város történetéből 1989.* Csongrád Városi Tanács V. B. Bizottság, Csongrád, 219–238.
- 2000 Tömörkény. In. TÓTH Ferenc szerk.: *Csongrád megye építészeti emlékei.* Csongrád megyei önkormányzat, Szeged, 675–676.

DÖMÖTÖR János

- 2002 *Vásárhely szobrai.* II. bővített kiadás. Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata, Hódmezővásárhely.

GYÖNGYÖSSY Orsolya

- 2010 Foglalkozásokhoz, egzisztenciális élethelyzetekhez kötődő szentek tisztelete Csongrádon a 18–20. században. In ANTOS Balázs – TAMÁS Ágnes szerk.: *Rajzolatok a magyar történelemről.* Szeged, 2010. 11–24.

HÁSZ-FEHÉR Katalin

- 2011 Nepomuki János, a közösségteremtő szent. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A szentmihályi plébánia hírlevele*, VIII. évf. 2011. Pünkösöd, 4–5.

IFJ. LELE József

- 1991 Nepomuki Szent János szobrok Szeged környékén. *Múzeumi Kutatások Csongrád megyében 1991.* Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 61–66.
- 1993 A Nepomuki Szent János szobor Tápén. *Honismeret*, 1993. XXI. évf. 3. szám, 71–73.

JÓZSA László

- 1999 *Megszentelt kövek. Kápolnák, szobrok, keresztek és temetők Kunszentmártonban.* Szegedi vallási néprajzi könyvtár 4. Néprajzi tanszék, Szeged.
- 2001 Úrmenti keresztek, szobrok Kunszentmártonban. *Redemptio* VIII. évf. 1. sz. (2001. február) 5–7.

JUHÁSZ Antal

- 2000 Szeged-Szentmihály. In. TÓTH Ferenc szerk.: *Csongrád megye építészeti emlékei.* Csongrád megyei önkormányzat, Szeged, 587.

KISS Mária Hortensia

- 1940 *Kiszbótor története.* Magánkiadás. Csanádvármegyei könyvtár 35. 1940.

KISS-RIGÓ László

- 2011 Avatási beszéd. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A szentmihályi plébánia hírlevele*, VIII. évf. 2011. Pünkösöd, 3. old.

KOVÁCS Árpád

- 2008 Adalékok Nepomuki Szent János udvarhelyszéki ábrázolásaihoz. *Örökségünk*, 2008/3.

LISZKA József

2000 Adalékok Nepomuki Szent János kisalföldi tiszteletéhez. *Állított keresztényi buzgósgból. Tanulmányok a szlovákiai Kisalföld szakrális kismélekeiről.* Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2000. 65–79.

2012 Nepomuki Szent János és a szimbolikus tér. Egy szakrális kisméleke-típus „üzeneteinek” változásai. *Fórum Társadalomtudományi Szemle. Negyedévenként megjelenő tudományos folyóirat*, 2012, 14. évf. 1. szám, 63–70.

RAJ Rozália – NAGY István

1995 Nepomuki Szent János tisztelete Horgoson. *Létünk*, 1995. 1–2. 25–29.

RÓZSA Gábor

1996 Szobrok, emlékművek, köztéri alkotások. In: BODRITS István szerk.: *Szentesi ki kicsoda és városismertető.* Szentes, 56.

SILLING István

1996 Nepomuki Szent János Nyugat-Bácskában. In: *Bácsország*, II. évf. 3. szám. 1996. március 7. Szabadka.

SZIKSZAI Szilvia

2008 A kiskunfélegyházi szakrális emlékek. In: GRYNÆUS Tamás szerk. *Köztéri szakrális kismélekeik.* Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 19. Szeged-Budapest, 2008. 121–133.

THORDAY Attila

2010 A János-szobor sorsa. *Szeged-Szentmihályi Búzaszöm. A Szentmihályi Plébánia Hírlevele* 2010 Karácsony. VII. évf. 10–11. old.

TÓTH Ferenc szerk.

2000 *Csongrád megye építészeti emlékei.* Csongrád megyei önkormányzat, Szeged.

TÓTH Ferenc

2001 A Nepomuki Szent János kultusza Csongrád megyében. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Studia Ethnographica 2001.* Móra Ferenc Múzeum, Szeged, 231–247.

TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva

1988 Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében. Kvantitatív elemzési kísérlet. *Ethnographia* 1988. XCIX. évf. 3–4. szám, 330–355.

URBÁN Miklósné

2005 *Nevezetes épületek, szobrok, emléktáblák, emlékművek egyéb építmények Kiskunfélegyházán.* Kiskunfélegyháza.

VARGA Mária

2011 A vallási *turizmus* jelenléte ma Magyarországon. *Keresztény Szó*, XXII. évf. 2011/12. szám, 16–21.

VARRÓ Ágnes

2004 Nepomuki Szent János kultuszának emlékei Fejér megyében. In: S. Laczkovits Emőke – Mészáros Veronika szerk. *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, Veszprém, 41–46.

ÚJSÁGCIKKEK, INTERNETES FORRÁSOK

BÁRKÁNYI Ildikó: Javaslat az „Apátfalvi Nepomuki Szent János -szobor” Települési értéktárba történő felvételéhez. 2014. http://www.apatfalva.hu/ertektar/Nepomuki_Ap%C3%A1tfalva.pdf

(letöltés ideje: 2018. 03. 28.)

KRÁLIK Emese: Méltó kapu nyílt a szentesi belvárosra. Delmagyar.hu 2013. 08. 15.

http://www.delmagyar.hu/szentes_hirek/melo_kapu_nyilt_a_szentesi_belvarosra/2345819/

(letöltés ideje: 2018. 03. 19.)

LÁZÁR János: Projektismertető. 2009. 07. 27. Hodmezovasarhely.hu

<https://www.hodmezovasarhely.hu/osszekotout/index2.html>

(letöltés ideje: 2018. 03. 18.)

N. N. 2010. Megszépül a hidak védőszentje (Kunszentmárton) 2010. 06. 07. Szoljon.hu

<https://www.szoljon.hu/jasz-nagykun-szolnok/kozelet-jasz-nagykun-szolnok/megszepul-a-hidak-vedoszentje-309649/>

(letöltés ideje: 2018. 03. 28.)

N. N. Szobrot adott ajándékba a festőművész. 2012. 06. 06. Delmagyar.hu

http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szobrot_adott_ajandekba_a_festomuvesz/2283020/

(letöltés ideje: 2018. 03. 18.)

N. N. 2016.a Valami készül a Kossuth parkban... Interjú Németh Balázssal, Bácsalmás polgármesterével. 2016. 04. 25. Bacsalmas.hu

http://www.bacsalmas.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1988:valami-keszuel-a-kossuth-parkban&catid=59:kozelet&Itemid=231

(letöltés ideje: 2018. 03. 18.)

N. N. 2016.b Átadták a felújított Nepomuki Szent János szobrot (Kecskemét). 2016. 11. 19. Hiros.hu

<https://hiros.hu/kecskemert/hirek/atadtak-a-felujitott-nepomuki-szent-janos-szobrot>

(letöltés ideje: 2018. 03. 28.)

N. N. 2016.c Felszentelték a felújított Czollner téri Nepomuki Szent János szobrot. 2016. 11. 20. Keol.hu

<https://keol.hu/kecskemert-bacs/felszenteltek-a-felujitott-czollner-teri-nepomuki-szent-janos-szobrot>

(letöltés ideje: 2018. 03. 28.)

PINTÉR M. Lajos: Fogathajtás és szoborszentelés a Szentmihályi Unióalison. 2011.05.16. Szegedma.hu

<https://szegedma.hu/2011/05/fogathajtas-es-szoborszenteles-a-szentmihalyi-unialison-fotok>

VARGA Anna: Szoboravatással ünnepel Algyő. 2017. 04. 21. Szegedma.hu
<https://szegedma.hu/2017/04/szoborszentelessel-unnepel-algyo-fotok> (letöltés ideje: 2018. 03. 18.)